

Psychology: the Journal of the Hellenic Psychological Society

Vol 3, No 2 (1996)



Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και ψυχική υγεία του επαρκούς και ψυχολογικά υγιούς παιδιού: Η άποψη των γονέων

Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, Νίκος Γιαννίτσας, Ηλίας Μπεζεβέγκης

doi: [10.12681/psy_hps.24200](https://doi.org/10.12681/psy_hps.24200)

Copyright © 2020, Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, Νίκος Γιαννίτσας, Ηλίας Μπεζεβέγκης



This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/).

To cite this article:

Μόττη-Στεφανίδη Φ., Γιαννίτσας Ν., & Μπεζεβέγκης Η. (2020). Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και ψυχική υγεία του επαρκούς και ψυχολογικά υγιούς παιδιού: Η άποψη των γονέων. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 3(2), 58–71. https://doi.org/10.12681/psy_hps.24200

Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και ψυχική υγεία του επαρκούς και ψυχολογικά υγιούς παιδιού: Η άποψη των γονέων

ΦΡΟΣΩ ΜΟΤΤΗ-ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ

ΗΛΙΑΣ ΜΠΕΖΕΒΕΓΚΗΣ

ΝΙΚΟΣ ΓΙΑΝΝΙΤΣΑΣ

Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να μελετηθούν οι αντιλήψεις γονέων σχετικά με την προσωπικότητα και την ψυχική υγεία παιδιών που οι δάσκαλοι είχαν κατονομάσει ως ψυχολογικά υγιή και επαρκή. Το δείγμα αποτελείτο από 77 παιδιά, ηλικίας 8-11 χρονών. Πενήντα έξι (56) παιδιά είχαν κατονομασθεί από τους δασκάλους ως επαρκή και 21 παιδιά ως μη επαρκή. Ερευνητές παρουσίασαν στους γονείς των παιδιών υπό μορφή συνέντευξης το τεστ προσωπικότητας Καλιφόρνια Q-sort για παιδιά (CCQ), και το ερωτηματολόγιο ψυχικής υγείας παιδιών του Achenbach (CBCL). Οι αναλύσεις των δεδομένων από το CBCL έδειξαν πως, σύμφωνα με τους γονείς, τα ψυχολογικά επαρκή παιδιά έχουν καλύτερη σχολική προσαρμογή και επίδοση, καλύτερη δυνατότητα να συγκεντρωθούν και λιγότερα κοινωνικά προβλήματα από τα μη επαρκή παιδιά. Οι αλληλεπιδράσεις φύλου και ομάδας επάρκειας έδειξαν όμως πως τα αποτελέσματα αυτά διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Οι αναλύσεις των δεδομένων από το CCQ έδειξαν πως τα επαρκή παιδιά θεωρούνται πως έχουν πολλά θετικά προσωπικά γνωρίσματα, έχουν καλές σχέσεις με τα άλλα παιδιά και τους ενήλικες και υψηλή αυτοεκτίμηση.

Λέξεις-κλειδιά: Ψυχική υγεία, ψυχολογική επάρκεια, προσαρμογή, παιδιά σχολικής ηλικίας, δάσκαλοι, γονείς.

Σκοπός αυτής της έρευνας ήταν να μελετήσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και της ψυχικής υγείας παιδιών που κατά την αντίληψη των γονέων και των δασκάλων είναι φυσιολογικά, ψυχολογικά υγιή και επαρκή. Ειδικότερα, μελετήθηκαν οι αντιλήψεις γονέων σχετικά με την προσωπικότητα και την ψυχική υγεία παιδιών

τα οποία οι δάσκαλοι είχαν κατονομάσει ως ψυχολογικά επαρκή.

Το έναυσμα για τη μελέτη αυτή δόθηκε από τα αποτελέσματα άλλων μελετών που αφορούσαν την ψυχική υγεία ελληνόπουλων, σύμφωνα με τα οποία τα ελληνόπουλα, σε σύγκριση με παιδιά διαφόρων δυτικών χωρών, παρουσιάζουν σε σημαντικά μεγα-

Διεύθυνση: Φρόσω Μόττη-Στεφανίδη, Φιλοσοφική Σχολή, Τομέας Ψυχολογίας, Πανεπιστημιόπολη, Ιλίσια 157 84, Αθήνα.

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τους κ.κ. C. Richardson και K. Στεφανίδη και την Αννέτα Καββαδά για τη συνεισφορά τους στη διεξαγωγή της έρευνας αυτής, καθώς και τους Άννα-Μαρία Τσίλια, Μαρία Τσελίκα, Βασιλη Τσέλιο, Μαρία Κομνηνού, Εύη Καραμπέτσου, Αμαλία Ατσαλάκη, Γιάννη Κυβερνήτη, Κατερίνα Κουσουλάκου και Παναγιώτη Κολόκα για τη βοήθειά τους στη συλλογή δεδομένων της έρευνας.

λύτερο βαθμό προβληματική συμπεριφορά. Ειδικότερα, περίπου 40% των παιδιών σε αυτές τις έρευνες είχαν τόσο υψηλή βαθμολογία σε ερωτηματολόγια που εξετάζουν την ψυχική υγεία, ώστε να θεωρούνται ότι βρίσκονται σε κίνδυνο να εκδηλώσουν σοβαρά ψυχολογικά προβλήματα (Motti-Stefanidi, Tsiantis & Richardson, 1993. MacDonald, Tsiantis, Achenbach, Motti-Stefanidi & Richardson, 1995. Papatheophilou, Sokou-Bada, Michelogiannis & Pantelakis, 1988. Tsiantis, Motti-Stefanidi, Richardson, Schmeck & Poustka, 1994). Το αντίστοιχο ποσοστό σε άλλες χώρες (Η.Π.Α, Αγγλία, Ολλανδία, κλπ) ήταν μόλις 10% των παιδιών του δείγματος.

Σε μία κοινωνία τα περισσότερα παιδιά θεωρούνται φυσιολογικά και μεγαλώνουν για να γίνουν φυσιολογικοί ενήλικες (Ogbu, 1981). Η υιοθέτηση όμως ξένων προτύπων και κριτηρίων όσον αφορά στη φυσιολογική και στην παθολογική συμπεριφορά παραβλέπει τον πολιτισμικό παράγοντα που παίζει σημαντικό ρόλο, τόσο στον ορισμό της ψυχικής υγείας και του φυσιολογικού όσο και στον ορισμό της προβληματικής συμπεριφοράς (Whiting & Whiting, 1975. Harkness & Super, 1990).

Οι Sroufe & Rutter (1984) υποστήριξαν πως η μελέτη των ψυχολογικών προβλημάτων της παιδικής ηλικίας πρέπει να στηρίζεται στην μελέτη και κατανόηση της φυσιολογικής εξέλιξης της προσωπικότητας και της κοινωνικοποίησης των παιδιών και ότι η διαταραγμένη συμπεριφορά πρέπει να ερευνάται ως απόκλιση από την φυσιολογική εξέλιξη της προσωπικότητας.

Η παρούσα έρευνα ενέχει ιδιαίτερη σημασία διότι αφορά στη διερεύνηση της φυσιολογικής συμπεριφοράς, όπως την αντιλαμβάνονται οι γονείς, και αποτελεί ένα βήμα προς τη διαφορική οριοθέτηση της φυ-

σιολογικής από την προβληματική συμπεριφορά στον ελληνικό παιδικό πληθυσμό. Η μελέτη των αντιλήψεων που έχουν οι δύο σημαντικότεροι φορείς κοινωνικοποίησης του παιδιού σχετικά με τα κριτήρια της ψυχολογικής επάρκειας κατά την παιδική ηλικία είναι ουσιώδης, διότι οι αντιλήψεις αυτές επηρεάζουν αποφασιστικά την συμπεριφορά γονέων και δασκάλων προς τα παιδιά και συνεπώς και τον τρόπο με τον οποίο τα παιδιά συμπεριφέρονται και αναπτύσσονται (Goodnow & Collins, 1990).

Η μελέτη αυτή είναι μέρος ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος που έγινε στον Τομέα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών σε δύο φάσεις (βλ. Motti-Stefanidi, Besevegis & Giannitsas, 1996. Μόττη-Στεφανίδη, Μπεζεβέγκης, Γιαννίτσας & Καββαδά, 1996).

Στην πρώτη φάση ζητήθηκε από δασκάλους παιδιών δημοτικού σχολείου να περιγράψουν, με το τεστ προσωπικότητας California Child Q-sort (Block και Block, 1980), τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας ενός παιδιού που γνωρίζουν και θεωρούν πως είναι φυσιολογικό, ψυχολογικά επαρκές, αναπτύσσεται κανονικά και δεν εμπνέει καμία ανησυχία. Επίσης, τους ζητήθηκε να κατονομάσουν παιδιά από την τάξη τους που πληρούσαν τα κριτήρια τους για το ψυχολογικά υγιές και επαρκές παιδί και παιδιά που πληρούσαν λιγότερο αυτά τα κριτήρια (Motti-Stefanidi, Besevegis & Giannitsas, 1996). Στη δεύτερη φάση μελετήθηκε η προσωπικότητα, η ψυχική υγεία και η γενικότερη προσαρμογή των παιδιών, που είχαν κατονομάσει οι δάσκαλοι, στο σχολείο και στο σπίτι. Ζητήθηκε από τους δασκάλους των παιδιών να συμπληρώσουν το Teacher's Report Form του Achenbach (TRF, Achenbach, 1991), ενώ παράλληλα έγιναν κοινωνιομετρικά τεστς ώστε να αξιο-

λογηθεί η δημοτικότητα αυτών των παιδιών και συνελέγησαν πληροφορίες σχετικά με τη σχολική τους επίδοση (Motti-Stefanidi, Besevegis & Giannitsas, 1996). Οι γονείς των παιδιών περιέγραψαν το προφίλ της προσωπικότητας του παιδιού τους με το California Child Q-sort τεστ (CCQ, Block και Block, 1980), και την ψυχική του υγεία με το ερωτηματολόγιο ψυχικής υγείας του Achenbach (CBCL, Achenbach, 1991).

Το άρθρο αυτό παρουσιάζει τα αποτελέσματα από την περιγραφή της προσωπικότητας και της ψυχικής υγείας όπως αξιολογήθηκαν από τους γονείς των παιδιών που είχαν κατονομάσει οι δάσκαλοι ως επαρκή ή μη επαρκή. Τα παιδιά που οι δάσκαλοι είχαν καταδείξει ως ψυχολογικά επαρκή αναμένεται να έχουν, σύμφωνα και με τους γονείς τους, λιγότερες συναισθηματικές διαταραχές και προβλήματα συμπεριφοράς και καλύτερη κοινωνική και σχολική προσαρμογή. Ιδιαίτερη έμφαση αναμένεται να έχει δοθεί στην κοινωνικότητα και στη σχολική προσαρμογή των παιδιών διότι και τα δύο αυτά χαρακτηριστικά θεωρούνται από την ελληνική οικογένεια ιδιαίτερα σημαντικές διαστάσεις της ανθρώπινης προσωπικότητας (Georgas, 1988. Vassiliou & Vassiliou, 1970. Tsiantis, Mardikian-Gezerian, Sipitanou & Tata-Stamouloupoulou, 1982).

Μέθοδος

Δείγμα

Το δείγμα απετέλεσαν 77 παιδιά, 43 αγόρια και 34 κορίτσια, ηλικίας 8-11 χρόνων, τα οποία οι δάσκαλοι είχαν κατονομάσει είτε ως ψυχολογικά επαρκή (29 αγόρια και 27 κορίτσια) είτε ως μη επαρκή (14 αγόρια και 7 κορίτσια).

Το δείγμα προερχόταν από 6 δημόσια δη-

μοτικά σχολεία της Αττικής. Εβδομήντα επτά (77) από τις 108 οικογένειες των παιδιών που είχαν αρχικά κατονομάσει οι δάσκαλοι δέχθηκαν να πάρουν μέρος στην έρευνα αυτή (71% αποδοχή).

Το μορφωτικό επίπεδο του πατέρα των επαρκών και μη επαρκών παιδιών είχε ως εξής: 23.2% και 52.4%, αντίστοιχα, ήταν χαμηλού μορφωτικού επιπέδου (είχαν ολοκληρώσει το πολύ μερικές τάξεις του γυμνασίου), 32.1 και 23.8%, αντίστοιχα, ήταν μεσαίου μορφωτικού επιπέδου (απολυτήριο λυκείου), και 44.6% και 23.8%, αντίστοιχα, ήταν ανώτερου μορφωτικού επιπέδου (ανώτερη ή ανώτατη σχολή). Το μορφωτικό επίπεδο της μητέρας των επαρκών και των μη επαρκών παιδιών είχε ως εξής: 10.7% και 38.1%, αντίστοιχα, ήταν χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, 42.9% και 42.9%, αντίστοιχα, ήταν μεσαίου μορφωτικού επιπέδου, και 46.4% και 19%, αντίστοιχα, ήταν ανώτερου μορφωτικού επιπέδου. Οι στατιστικές αναλύσεις χ^2 έδειξαν πως στατιστικώς σημαντικά περισσότεροι γονείς επαρκών παρά μη επαρκών παιδιών ήταν ανώτερου μορφωτικού επιπέδου (πατέρας: $\chi^2(2)=6.22$, $p<0.05$, μητέρα: $\chi^2(2)=9.24$, $p<0.01$).

Μέσα συλλογής ερευνητικού υλικού

Πέντε ειδικά εκπαιδευμένοι βοηθοί έρευνας παρουσίασαν υπό μορφή συνέντευξης, μεταξύ άλλων, ένα τεστ προσωπικότητας και ένα ερωτηματολόγιο ψυχικής υγείας στους γονείς των παιδιών στο σπίτι τους.

Καλιφόρνια Q-sort για παιδιά.

Το Καλιφόρνια Q-sort για παιδιά (CCQ, Block & Block, 1980) αποτελείται από 100 κάρτες με προτάσεις που περιγράφουν μορφές συμπεριφοράς παιδιών σχολικής ηλικίας. Οι κάρτες αυτές ταξινομούνται σε μια κλίμακα

που κυμαίνεται από την κατηγορία 1 έως την κατηγορία 9. Οι γονείς πρέπει να τοποθετήσουν στην κατηγορία 1 τις κάρτες με τις συμπεριφορές που δεν ταιριάζουν καθόλου με το παιδί τους και στην κατηγορία 9 τις κάρτες με τις συμπεριφορές που ταιριάζουν πολύ με το παιδί τους. Τις κάρτες με τις συμπεριφορές που ούτε ταιριάζουν ούτε δεν ταιριάζουν με το παιδί τους πρέπει να τις τοποθετήσουν στις ενδιάμεσες κατηγορίες (4,5,6).

Ερωτηματολόγιο ψυχικής υγείας του Achenbach.

Το ερωτηματολόγιο ψυχικής υγείας του Achenbach (CBCL) αποτελείται από 120 ερωτήσεις που περιγράφουν προβλήματα συμπεριφοράς και συναισθηματικές διαταραχές της παιδικής ηλικίας, καθώς και 20 ερωτήσεις που εξετάζουν την κοινωνική και γενικότερη προσαρμογή του παιδιού. Στις ερωτήσεις που αφορούν ψυχολογικά προβλήματα παιδιών οι γονείς πρέπει να απαντήσουν εάν η περιγραφή ταιριάζει απόλυτα ή καμιά φορά στο παιδί τους ή εάν δεν ταιριάζει καθόλου. Οι ερωτήσεις που εξετάζουν την προσαρμογή του παιδιού αφορούν ειδικότερα τη συμμετοχή του παιδιού σε διάφορες δραστηριότητες και την κοινωνική και σχολική προσαρμογή του.

Το CBCL δίνει συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς, που κυμαίνεται από 0-240 βαθμούς, μία βαθμολογία για προβλήματα εσωτερικής που αφορούν δυσκολίες στην ενδοπροσωπική προσαρμογή του παιδιού, μία βαθμολογία για προβλήματα εξωτερικής που αφορούν δυσκολίες στη διαπροσωπική προσαρμογή του παιδιού, καθώς και μία βαθμολογία για καθένα από εννέα σύνδρομα. Επίσης, δίνει μία συνολική βαθμολογία γενικής προσαρμογής και μία βαθμολογία για τις κλίμακες: κοινωνικής προσαρμογής, σχολικής προσαρμογής και συμμετοχής σε δραστηριότητες.

Αποτελέσματα

Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας

Το προφίλ της προσωπικότητας καθενός από τα 75 παιδιά του δείγματος που σκιαγράφησαν οι γονείς με το CCQ-sort για παιδιά (Block, 1978) συγκρίθηκε με το προφίλ του φυσιολογικού, ψυχολογικά επαρκούς παιδιού που είχαν περιγράψει οι δάσκαλοι στην πρώτη φάση της μελέτης με τον υπολογισμό των δεικτών συνάφειας Pearson r . Οι δείκτες συνάφειας που προέκυψαν από τις 75 αυτές συγκρίσεις θεωρείται πως δείχνουν το βαθμό συμφωνίας μεταξύ των ατομικών Q-sort (των γονέων) και του θεωρητικού Q-sort (των δασκάλων) για το επαρκές παιδί. Οι δείκτες αυτοί χρησιμοποιούνται στατιστικά ως αριθμητικές τιμές και είναι δυνατό να υπολογισθούν οι μέσοι όροι (και οι τυπικές αποκλίσεις) τους για την ομάδα των επαρκών και για την ομάδα των μη επαρκών παιδιών (Block, 1978).

Οι μέσοι όροι των δεικτών συνάφειας ανάμεσα στις 75 περιγραφές της προσωπικότητας με το CCQ-sort (που έδωσαν οι γονείς) και στο θεωρητικό προφίλ του ψυχολογικά υγιούς παιδιού (που έδωσαν οι δάσκαλοι) ήταν 0.57 (τυπική απόκλιση 0.18) για τα επαρκή παιδιά και 0.37 (τυπική απόκλιση 0.2) για τα μη επαρκή παιδιά. Η σύγκριση της διαφοράς μεταξύ των μέσων όρων των δεικτών συνάφειας (Mann-Whitney test) έδειξε ότι το προφίλ της προσωπικότητας των επαρκών παιδιών, όπως το περιέγραψαν οι γονείς, συμφωνεί περισσότερο με το θεωρητικό προφίλ του ψυχολογικά υγιούς παιδιού όπως το περιέγραψαν οι δάσκαλοι, από ό,τι το προφίλ των μη επαρκών παιδιών ($z=3.81, p<0.0001$).

Για να διαπιστωθεί ποιές συμπεριφορές θεωρούν οι γονείς των επαρκών παιδιών ότι χαρακτηρίζουν περισσότερο την προσωπι-

κότητα των παιδιών τους, και ποιές θεωρούν ότι δεν την χαρακτηρίζουν καθόλου, υπολογίσθηκαν οι μέσοι όροι τοποθέτησης στην κλίμακα από το 1 (λιγότερο χαρακτηριστικές συμπεριφορές) έως το 9 (περισσότερο χαρακτηριστικές συμπεριφορές) καθεμιάς από τις 100 κάρτες από τους γονείς των επαρκών παιδιών. Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι 13 συμπεριφορές με τους υψηλότερους μέσους όρους, που θεωρούνται πως χαρακτηρίζουν περισσότερο τα επαρκή παιδιά, και οι 13 συμπεριφορές με τους χαμηλότερους μέσους όρους, που θεωρούνται πως χαρακτηρίζουν λιγότερο τα επαρκή παιδιά.

Στη συνέχεια, έγινε σύγκριση στην τοποθέτηση των 100 καρτών στην κλίμακα από το 1 (λιγότερο χαρακτηριστικές συμπεριφορές) έως το 9 (περισσότερο χαρακτηριστικές συμπεριφορές) από τους γονείς των επαρκών σε σχέση με την τοποθέτηση των καρτών στην ίδια κλίμακα από τους γονείς των μη επαρκών παιδιών. Βρέθηκε πως οι γονείς των επαρκών παιδιών θεωρούσαν 10 συμπεριφορές στατιστικά σημαντικά πιο χαρακτηριστικές, και άλλες 10 συμπεριφορές στατιστικά σημαντικά λιγότερο χαρακτηριστικές της προσωπικότητας των παιδιών τους από τους γονείς των μη επαρκών παιδιών (Πίνακας 2).

Η εξέταση των 13 συμπεριφορών που χαρακτηρίζουν περισσότερο τα επαρκή παιδιά και των 13 συμπεριφορών που τα χαρακτηρίζουν λιγότερο, καθώς και εκείνων των συμπεριφορών που διαφοροποιούν το προφίλ της προσωπικότητας των επαρκών από εκείνο των μη επαρκών παιδιών, δείχνει ότι οι γονείς των επαρκών παιδιών δίνουν έμφαση κατά κύριο λόγο στα θετικά προσωπικά γνωρίσματα των παιδιών τους καθώς και στις κοινωνικές τους δεξιότητες που προωθούν τις καλές σχέσεις και τη συνεργασία με ενήλικες και παιδιά, ενώ ελάχιστα αναφέρο-

νται σε γνωρίσματά τους που έχουν σχέση με τη σχολική προσαρμογή και επίδοση.

Ψυχική Υγεία Παιδιών

Για να μελετηθεί η διαφορά μεταξύ επαρκών και μη επαρκών παιδιών στη βαθμολογία στις κλίμακες του CBCL χρησιμοποιήθηκαν διπαραγοντικές αναλύσεις διασποράς (2-way ANOVA) ως προς το φύλο του παιδιού και την ομάδα που ανήκει (επαρκές/μη επαρκές). Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από τη σύγκριση της συνολικής βαθμολογίας προβληματικής συμπεριφοράς των δύο ομάδων, καθώς και της βαθμολογίας στις κλίμακες εσωτερίκευσης, εξωτερίκευσης, στα εννέα σύνδρομα, καθώς και στις κλίμακες γενικής προσαρμογής, κοινωνικής και σχολικής προσαρμογής και συμμετοχής σε δραστηριότητες (Πίνακας 3).

Όταν εξετάστηκαν η συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς των δύο ομάδων στο CBCL, καθώς και η βαθμολογία τους στις κλίμακες εξωτερίκευσης και εσωτερίκευσης, βρέθηκε μία κύρια επίδραση της ομάδας επάρκειας στη συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς, με τα επαρκή παιδιά να έχουν σημαντικά χαμηλότερη βαθμολογία στην συνολική κλίμακα προβληματικής συμπεριφοράς, να έχουν λιγότερα, δηλαδή, ψυχολογικά προβλήματα, από ό,τι τα μη επαρκή παιδιά ($F(1,76)=24.4$, $p<0.001$). Βρέθηκε, επίσης, μία κύρια επίδραση της ομάδας επάρκειας στην κλίμακα εξωτερίκευσης. Τα επαρκή παιδιά είχαν χαμηλότερη βαθμολογία από ό,τι τα μη επαρκή παιδιά, είχαν δηλαδή, λιγότερα προβλήματα στη διαπροσωπική τους προσαρμογή ($F(1,76) = 19.1$, $p<0.001$).

Οι αναλύσεις αυτές έδειξαν επίσης στατιστικά σημαντικές αλληλεπιδράσεις ανάμε-

Πίνακας 1

Συμπεριφορές που, σύμφωνα με τους γονείς, χαρακτηρίζουν περισσότερο και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν λιγότερο τα ψυχολογικώς επαρκή παιδιά

Οι πιο χαρακτηριστικές συμπεριφορές

3. Είναι ζεστός άνθρωπος, συμπεριφέρεται με ευγένεια
28. Είναι δραστήριο παιδί, γεμάτο ενεργητικότητα και ζωντάνια
75. Είναι χαρούμενο παιδί
78. Προσβάλλεται εύκολα, είναι ευαίσθητο στην κοροϊδία
30. Οι περισσότεροι ενήλικες δείχνουν να το συμπαθούν
6. Είναι πρόθυμο να βοηθήσει τους άλλους, συνεργάζεται μαζί τους
42. Είναι ένα παιδί που προκαλεί το ενδιαφέρον, είναι ένα ελκυστικό παιδί
4. Τα πάει καλά με τους άλλους
69. Έχει ευφράδεια λόγου και μπορεί να εκφράσει καλά τις ιδέες του προφορικά
68. Φαίνεται να είναι έξυπνο παιδί (μπορεί να μη φαίνεται στην επίδοσή του)
73. Έχει την αίσθηση του χιούμορ
76. Μπορείς να το εμπιστευθείς, να βασισθείς επάνω του
26. Είναι δραστήριο παιδί. Του αρέσει να παίζει, να τρέχει, να ασκείται

Οι λιγότερο χαρακτηριστικές συμπεριφορές

56. Ζηλεύει και φθονεί τους άλλους
85. Είναι επιθετικό
20. Προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τους άλλους
77. Φαίνεται να νιώθει ότι δεν αξίζει
79. Είναι καχύποπτο
100. Τα άλλα παιδιά συχνά το πειράζουν. Γίνεται αποδιοπομπαίος τράγος
49. Παρουσιάζει ιδιαίτερες, περίεργες συνήθειες (π.χ. τρώει τα νύχια του, δαγκώνει τα χείλη)
39. Παραλύει, κοκκαλώνει ή επαναλαμβάνει ξανά και ξανά την ίδια συμπεριφορά όταν βρίσκεται κάτω από συνθήκες πίεσης και άγχους
94. Κλαψουρίζει και είναι συχνά σκυθρωπό
35. Είναι υπερβολικά συγκρατημένο, σφιγμένο
50. Παρουσιάζει σωματικά συμπτώματα, όταν βρίσκεται σε ένταση και σύγκρουση
93. Είναι αυταρχικό και του αρέσει να εξουσιάζει τα άλλα παιδιά
1. Προτιμά μη λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας

σα στο φύλο του παιδιού και στην ομάδα που ανήκει. Έτσι, τα επαρκή αγόρια και τα μη επαρκή κορίτσια είχαν τις χαμηλότερες συνολικές βαθμολογίες προβληματικής συμπεριφοράς, ενώ τα μη επαρκή αγόρια είχαν την

υψηλότερη από όλες τις ομάδες στην συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς ($F(1,76)=28.7, p<0.001$) και στην κλίμακα εξωτερίκευσης ($F(1,76)=27.1, p<0.001$). Στην κλίμακα εσωτερίκευσης τα

Πίνακας 2

Μέσοι όροι τοποθέτησης (και τυπικές αποκλίσεις) στην 9-βαθμη κλίμακα του CCQ των συμπεριφορών που διαφοροποιούν τα επαρκή από τα μη επαρκή παιδιά

Συμπεριφορά	Επαρκή Παιδιά		Μη Επαρκή Παιδιά		t	
	M.O	(TA)	M.O	(TA)		
Περισσότερο χαρακτηριστικές των επαρκών παιδιών						
66. Προσέχει, συγκεντρώνεται	6.2	(1.3)	4.8	(1.3)	4.2	**
69. Ευφράδεια λόγου	6.7	(1.4)	4.4	(2.6)	4.8	**
25. Αντιδρά θετικά σε λογικά επιχειρήματα	6.1	(1.5)	4.7	(1.9)	3.5	**
59. Παιδί με τάξη, προσέχει συμπεριφορά και εμφάνιση	6.1	(1.7)	4.5	(1.9)	3.5	**
47. Βάζει υψηλούς στόχους	5.9	(1.6)	4.6	(1.4)	3.0	**
31. Καταλαβαίνει πώς αισθάνονται οι άλλοι	5.5	(1.4)	4.5	(1.5)	2.9	**
82. Σίγουρο για τον εαυτό του	6.4	(1.4)	5.4	(1.9)	2.7	**
62. Υπάκουο, συμμορφώνεται	5.8	(2.1)	4.3	(1.8)	2.9	**
88. Έχει αυτοπεποίθηση	5.8	(1.4)	4.9	(1.8)	2.5	**
42. Προκαλεί το ενδιαφέρον, είναι ελκυστικό παιδί	6.6	(1.3)	5.9	(1.7)	2.0	*
Λιγότερο χαρακτηριστικές των επαρκών παιδιών						
100. Αποδιοπομπαίος τράγος	2.7	(1.6)	5.1	(1.9)	-5.4	**
34. Ανήσυχο, νευρικό	3.4	(1.5)	5.2	(2.5)	-3.7	**
91. Τα συναισθήματα του δεν ταιριάζουν με την κατάσταση	3.2	(1.3)	4.6	(1.8)	-3.5	**
12. Συμπεριφέρεται ανώριμα όταν βρίσκεται σε άγχος	3.5	(1.3)	4.7	(1.7)	-3.1	**
85. Είναι επιθετικό	2.4	(1.4)	3.6	(2.0)	-2.8	**
71. Ζητά βοήθεια και καθοδήγηση από μεγάλους	2.4	(1.4)	3.6	(2.0)	-2.8	**
65. Είναι ανυπόμονο	5.3	(2.1)	6.6	(2.2)	-2.4	*
95. Αντιδρά υπερβολικά, εκνευρίζεται θυμώνει εύκολα	4.2	(1.6)	5.2	(1.9)	-2.1	*
13. Προσπαθεί να διαπιστώσει μέχρι ποιου σημείου μπορεί να ξεφύγει	4.4	(1.5)	5.2	(1.7)	-2.1	*
77. Έχει κακή εικόνα για τον εαυτό του	2.4	(1.2)	3.3	(2.0)	-2.1	*

* p<0.05, ** p<0.001

Πίνακας 3.

Μέση βαθμολογία (και τυπικές αποκλίσεις) στις κλίμακες Προβληματικής Συμπεριφοράς και Προσαρμογής ως προς το φύλο του παιδιού και την ομάδα επάρκειας

ΚΛΙΜΑΚΕΣ	Επαρκή Παιδιά		Μη Επαρκή Παιδιά		F(1,76)	
	Αγόρι Μ.Ο (ΤΑ)	Κορίτσι Μ.Ο (ΤΑ)	Αγόρι Μ.Ο (ΤΑ)	Κορίτσι Μ.Ο (ΤΑ)		
Συνολική βαθμολογία	18.3 (9.8)	27 (12.9)	45.8 (15.4)	20.6 (5.6)	24.4	**
Εξωτερίκευση	6.1 (3.6)	9.4 (5.6)	18.1 (8.9)	5.9 (3.1)	19.1	**
Εσωτερίκευση	4.9 (3.8)	8.1 (4.8)	8.9 (5.2)	3.7 (1.6)		
Απόσυρση	1.9 (2.3)	2.8 (1.9)	3.1 (2.1)	1.1 (1.1)		
Ψυχοσωματικά προβλήματα	0.4 (0.8)	0.6 (1.4)	0.9 (1.3)	0.1 (0.4)		
Αγχος/Κατάθλιψη	2.6 (1.9)	4.8 (2.8)	5.1 (3.1)	2.4 (1.5)		
Κοινωνικά Προβλήματα	1.2 (1.7)	2.3 (2.3)	4.7 (3.4)	2.9 (1.7)	16.4	**
Διαταραχές Σκέψης	0.2 (0.6)	0.4 (0.8)	0.8 (1.1)	0.1 (0.3)		
Προβλήματα Προσοχής	2.3 (1.9)	2.8 (1.9)	7.9 (2.4)	4.1 (2.6)	59.5	**
Παραπτωματική συμπεριφορά	1.8 (1.7)	1.9 (1.4)	4.1 (2.1)	1.3 (0.8)	8.3	**
Επιθετική Συμπεριφορά	4.4 (2.7)	7.5 (4.6)	14 (7.5)	4.6 (2.8)	18.1	**
Άλλα Προβλήματα	4.4 (2.9)	5.3 (2.8)	8.1 (3.5)	4.7 (2.4)	7.7	*
Γενική Προσαρμογή	18.2 (2.7)	17 (3.7)	14 (3.3)	16 (4.1)	12.6	**
Κοινωνική Προσαρμογή	6.7 (1.5)	6.1 (2.0)	4.8 (2.1)	6.4 (2.9)	4.8	*
Σχολική Προσαρμογή	5.9 (0.3)	5.8 (0.3)	4.6 (0.8)	5 (0.5)	86.6	**
Δραστηριότητες	5.6 (1.9)	5.1 (2.6)	4.5 (1.6)	4.6 (2.4)		

* $p < 0.01$, ** $p < 0.001$

επαρκή αγόρια και τα μη επαρκή κορίτσια είχαν τη χαμηλότερη βαθμολογία στην κλίμακα αυτή, είχαν, δηλαδή, λιγότερα προβλήματα στη ενδοπροσωπική τους προσαρμογή, ενώ τα επαρκή κορίτσια και τα μη επαρκή αγόρια είχαν μαζί την υψηλότερη βαθμολογία ($F(1,76)=13.3$, $p < 0.001$).

Οι διπαραγοντικές αναλύσεις διακύμανσης της βαθμολογίας στα εννέα σύνδρομα έδειξαν πέντε κύριες επιδράσεις της ομάδας

επάρκειας στα σύνδρομα «κοινωνικά προβλήματα», ($F(1,76)=16.4$, $p < 0.001$), «προβλήματα προσοχής» ($F(1,76)=59.5$, $p < 0.001$), «παραπτωματική συμπεριφορά» ($F(1,76) = 8.3$, $p < 0.001$), «επιθετική συμπεριφορά» ($F(1,76)=18.1$, $p < 0.001$), και «άλλα προβλήματα» ($F(1,76)=7.7$, $p < 0.01$) (Πίνακας 3). Τα επαρκή παιδιά είχαν, δηλαδή, λιγότερα κοινωνικά προβλήματα, προβλήματα προσοχής, καθώς και παραπτωματικής και

επιθετικής συμπεριφοράς από ό,τι τα μη επαρκή παιδιά.

Οι αναλύσεις αυτές έδειξαν επίσης αλληλεπιδράσεις σε έξι σύνδρομα ανάμεσα στο φύλο του παιδιού και στην ομάδα επάρκειας που ανήκει. Τα επαρκή αγόρια είχαν χαμηλότερη βαθμολογία από ό,τι τα μη επαρκή αγόρια στο σύνδρομο «κοινωνικά προβλήματα», ενώ αυτή η διαφορά δεν ίσχυε για τα επαρκή και μη επαρκή κορίτσια ($F(1,76) = 5.9, p < 0.05$). Στο σύνδρομο «προβλήματα προσοχής» τα επαρκή αγόρια είχαν σημαντικά χαμηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή αγόρια, ενώ η διαφορά ανάμεσα στα επαρκή και μη επαρκή κορίτσια ήταν μικρότερη ($F(1,76) = 16.3, p < 0.001$). Στο σύνδρομο «απόσυρση» τα επαρκή αγόρια και τα μη επαρκή κορίτσια είχαν την χαμηλότερη βαθμολογία, ενώ αυτή η διαφορά δεν ίσχυε για τα επαρκή κορίτσια και τα μη επαρκή αγόρια ($F(1,76) = 6.8, P < 0.01$). Στα σύνδρομα «παρπατωματική συμπεριφορά» ($F(1,76) = 11.1, p < 0.001$) και «επιθετική συμπεριφορά» ($F(1,76) = 0.001, p < 0.0001$) τα επαρκή αγόρια έχουν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή αγόρια, που έχουν την υψηλότερη βαθμολογία από όλες τις ομάδες, ενώ αυτή η διαφορά είναι πολύ μικρότερη μεταξύ των επαρκών και μη επαρκών κοριτσιών. Τέλος, στο σύνδρομο «άλλα προβλήματα» τα επαρκή αγόρια είχαν σημαντικά χαμηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή αγόρια, ενώ τα επαρκή κορίτσια είχαν υψηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή κορίτσια, αν και η διαφορά αυτή ήταν μικρή.

Όταν εξετάστηκε η βαθμολογία των επαρκών και μη επαρκών παιδιών στις κλίμακες γενικής, κοινωνικής, σχολικής προσαρμογής και συμμετοχής σε δραστηριότητες, βρέθηκαν τρεις κύριες επιδράσεις της επάρκειας: τα επαρκή παιδιά είχαν υψηλότε-

ρη βαθμολογία στις κλίμακες γενικής ($F(1,76) = 12.6, p < 0.001$), κοινωνικής ($F(1,76) = 4.8, p < 0.05$) και σχολικής ($F(1,76) = 86.6, p < 0.0001$) προσαρμογής, είχαν δηλαδή καλύτερη προσαρμογή στους τομείς αυτούς από τα μη επαρκή παιδιά (Πίνακας 3).

Συζήτηση

Στην έρευνα αυτή μελετήθηκαν οι αντιλήψεις γονέων σχετικά με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και της ψυχικής υγείας παιδιών τα οποία οι δάσκαλοι είχαν κατονομάσει ως ψυχολογικά υγιή και επαρκή. Συνοπτικά, οι περιγραφές των παιδιών από τους γονείς τους έδειξαν ότι το προφίλ των επαρκών παιδιών σε σύγκριση με το προφίλ των μη επαρκών παιδιών συμφωνεί περισσότερο με την θεωρητική περιγραφή του φυσιολογικού, ψυχολογικά υγιούς παιδιού που έδωσαν οι δάσκαλοι.

Τα παιδιά που είχαν κατονομασθεί από τους δασκάλους τους ως παραδείγματα ψυχολογικά υγιών και επαρκών παιδιών περιγράφηκαν από τους γονείς τους ως άτομα που έχουν πολλά θετικά προσωπικά γνωρίσματα, όπως: δραστήρια, ενεργητικά, χαρούμενα, ενδιαφέροντα και ελκυστικά παιδιά, έξυπνα, με χιούμορ και ευφράδεια λόγου. Επίσης, οι συμπεριφορές που τα χαρακτηρίζουν λιγότερο δείχνουν ότι τα παιδιά αυτά έχουν ώριμες συναισθηματικές αντιδράσεις και καλή εικόνα για τον εαυτό τους, δεν είναι σκυθρωπά ούτε υπερβολικά συγκρατημένα και δεν παρουσιάζουν σωματικά συμπτώματα κάτω από συνθήκες έντασης.

Οι γονείς των ψυχολογικά επαρκών παιδιών έδωσαν επίσης έμφαση σε ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των παιδιών τους, τα

οποία συμβάλλουν στις καλές και ομαλές σχέσεις τόσο με τους ενήλικες όσο και με άλλα παιδιά. Έτσι, οι γονείς των επαρκών παιδιών θεωρούν πως τα παιδιά τους είναι συναισθηματικά ζεστά και ευγενικά, φιλότιμα, συνεργάσιμα, άξια εμπιστοσύνης, συμπαθή στους μεγάλους, κ.ά., ενώ δεν είναι φθονερά, επιθετικά, αυταρχικά, αποδιοπομπαίοι τράγοι και δεν προτιμούν μη λεκτικούς τρόπους επικοινωνίας.

Η σύγκριση εξάλλου της μέσης τοποθέτησης των 100 καρτών από τους γονείς των επαρκών και των μη επαρκών παιδιών στην κλίμακα από το 1 έως το 9 έδειξε ότι τα επαρκή παιδιά περιγράφηκαν ως περισσότερο ελκυστικά και υπάκουα, με καλή συμπεριφορά και εμφάνιση και μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση και σιγουριά για τον εαυτό τους από τα μη επαρκή παιδιά. Επίσης, τα επαρκή παιδιά θεωρούνται πως έχουν περισσότερη ενσυναϊσθηση, ευφράδεια λόγου και πως αντιδρούν θετικά σε λογικά επιχειρήματα. Αντίθετα, τα μη επαρκή παιδιά περιγράφονται ως πίο ανώριμα, ανυπόμονα, ανήσυχα, νευρικά, εξαρτημένα από τους ενήλικες, με χαμηλότερη αυτοεκτίμηση από τα επαρκή παιδιά. Όσον αφορά σε χαρακτηριστικά που συνδέονται με την σχολική επίδοση, στα επαρκή παιδιά αποδίδονται χαρακτηριστικά, όπως μεγαλύτερη ικανότητα για συγκέντρωση και υψηλότεροι στόχοι από ό,τι στα άλλα παιδιά.

Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τα δεδομένα των Sroufe, Carlson & Shulman (1993), που θεωρούν ψυχολογικά επαρκές και υγιές το παιδί που αντιμετωπίζει επιτυχώς τους αναπτυξιακούς στόχους κατά τη διάρκεια της εξέλιξης της προσωπικότητάς του. Μία βασική υπόθεσή τους ή είναι ότι η ποιότητα του δεσμού μητέρας-βρέφους κατά την βρεφική ηλικία, που είναι ο σημαντικότερος αναπτυξιακός

στόχος αυτής της περιόδου, επηρεάζει την προσαρμογή του παιδιού στα επόμενα αναπτυξιακά στάδια.

Οι ερευνητές αυτοί (Sroufe, και συν. 1993) μελέτησαν διαχρονικά 200 οικογένειες και τα βρέφη τους από τη γέννησή τους. Αξιολόγησαν την ποιότητα του δεσμού μητέρας-βρέφους και την προσαρμογή των παιδιών στο σπίτι, στο σχολείο, στην κατασκήνωση κλπ, τα επόμενα 18 χρόνια. Μεταξύ άλλων, βρήκαν πως τα παιδιά που είχαν ασφαλή δεσμό με τη μητέρα τους κατά τη βρεφική ηλικία, ήταν ψυχολογικά επαρκέστερα και καλύτερα προσαρμοσμένα στις απαιτήσεις των επόμενων αναπτυξιακών σταδίων από τα παιδιά που σαν βρέφη είχαν ανασφαλή δεσμό με τη μητέρα τους. Ειδικότερα, τα παιδιά με ασφαλή δεσμό ήταν κοινωνικά επαρκέστερα, δεν ήταν κοινωνικώς απομονωμένα, ήταν λιγότερο εξαρτημένα, είχαν λιγότερο άγχος, μεγαλύτερη αυτοεκτίμηση και ώριμες συναισθηματικές αντιδράσεις, ήταν χαρούμενα, ενεργητικά, δραστήρια, με χιούμορ κλπ (π.χ. Sroufe, Schork, Motti, Lawroski, LaFreniere, 1984. Sroufe, 1983 κ.λπ).

Η εικόνα της ψυχικής υγείας που έδωσαν οι γονείς δείχνει ότι τα επαρκή παιδιά είχαν σημαντικά λιγότερα κοινωνικά προβλήματα και προβλήματα προσοχής από τα μη επαρκή παιδιά και παρουσίαζαν σπανιότερα παραπτωματικές συμπεριφορές και επιθετικότητα. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο του παιδιού. Τα επαρκή παιδιά και των δύο φύλων είχαν σημαντικά χαμηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή παιδιά και των δύο φύλων μόνο στα σύνδρομα «προβλήματα προσοχής» και «κοινωνικά προβλήματα». Τα αποτελέσματα αυτά συμφωνούν με τις διαπιστώσεις των δασκάλων, οι οποίοι είχαν αξιολογήσει την ψυχική υγεία των ίδιων παιδιών με το

Achenbach δασκάλων (Motti-Stefanidi, Besevegis & Giannitsas, 1996). Τα επαρκή παιδιά διέφεραν σημαντικά από τα μη επαρκή παιδιά, σύμφωνα με τους δασκάλους, κυρίως στις κλίμακες «προβλήματα προσοχής» και «κοινωνικά προβλήματα», και σε μικρότερο βαθμό στις κλίμακες «απόσυρσης» και «άγχος/ κατάθλιψη».

Από το άλλο μέρος, τα επαρκή αγόρια είχαν σημαντικά λιγότερα προβλήματα εξωτερίκευσης, προσοχής, παραπτωματικής συμπεριφοράς, κοινωνικά προβλήματα και επιθετικότητα από τα μη επαρκή αγόρια, ενώ τα μη επαρκή αγόρια είχαν την υψηλότερη συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς και εξωτερίκευσης και τα περισσότερα κοινωνικά προβλήματα, προβλήματα προσοχής, παραπτωματικής συμπεριφοράς και επιθετικότητας από όλες τις ομάδες των επαρκών και μη επαρκών παιδιών ανεξάρτητα από το φύλο του παιδιού. Τα ευρήματα αυτά συμφωνούν τόσο με την περιγραφή των ιδίων παιδιών από τους δασκάλους (Motti-Stefanidi και συν. 1996), όσο και με τα αποτελέσματα άλλων μελετών (π.χ. Masten, Morison, Pellegrini & Tellegen, 1990. Motti-Stefanidi, Tsiantis & Richardson, 1993).

Αντίθετα, τα επαρκή κορίτσια δεν διέφεραν στον ίδιο σημαντικό βαθμό από τα μη επαρκή κορίτσια, σε ορισμένες μάλιστα περιπτώσεις τα επαρκή κορίτσια είχαν υψηλότερη βαθμολογία από τα μη επαρκή κορίτσια: Τα κορίτσια αυτά είχαν σημαντικά υψηλότερη συνολική βαθμολογία προβληματικής συμπεριφοράς, καθώς και υψηλότερη βαθμολογία στις κλίμακες εξωτερίκευσης, εσωτερίκευσης, απόσυρσης και επιθετικής συμπεριφοράς από τα μη επαρκή, αν και όλες αυτές οι βαθμολογίες, τόσο των επαρκών όσο και των μη επαρκών κοριτσιών, στις κλίμακες του CBCL ήταν πολύ χαμηλότερες από τους μέσους όρους στις αντίστοιχες βαθμολογίες του

ελληνικού δείγματος στάθμισης (Motti-Stefanidi και συν. 1993).

Μία εξήγηση για τη διαφορά στις αντιλήψεις των δασκάλων και των γονέων ως προς την ψυχολογική επάρκεια και την ψυχική υγεία των κοριτσιών ίσως είναι ότι τα κορίτσια, που οι δάσκαλοι υπέδειξαν ως ψυχολογικά μη επαρκή, παρουσιάζουν στο σπίτι μία διαφορετική εικόνα, δηλαδή μοιάζουν να είναι επαρκέστερα και καλύτερα προσαρμοσμένα από ότι είναι στο σχολείο. Μία άλλη ερμηνεία είναι ότι οι δάσκαλοι εστιάζουν την προσοχή τους τόσο στα προβλήματα εσωτερίκευσης, που χαρακτηρίζαν κυρίως τα μη επαρκή κορίτσια του δείγματος, όσο και στα προβλήματα εξωτερίκευσης, που χαρακτηρίζαν κυρίως τα μη επαρκή αγόρια του δείγματος. Αντίθετα, οι γονείς έμοιαζαν να «ανησυχούν» κυρίως με τα προβλήματα εξωτερίκευσης. Οι Μπεζεβέγκης & Γιαννίτσας (1991), που είχαν αντίστοιχα αποτελέσματα, υποστήριξαν ότι οφείλονται στην αυξημένη ευαισθησία και στις ειδικές γνώσεις του δασκάλου. Έχει επίσης βρεθεί σχετικά στη διεθνή βιβλιογραφία ότι τα παιδιά με προβλήματα εσωτερίκευσης θεωρούνται ψυχολογικά επαρκέστερα και καλύτερα προσαρμοσμένα από τα παιδιά με προβλήματα εξωτερίκευσης (Cohen, Kershner & Wehrspann, 1988).

Τα επαρκή παιδιά είχαν σημαντικά υψηλότερη βαθμολογία σε τρεις από τις κλίμακες που αξιολογούν τη προσαρμογή του παιδιού. Ειδικότερα, τα επαρκή παιδιά είχαν σημαντικά καλύτερη σχολική προσαρμογή και επίδοση, γενική προσαρμογή και κοινωνική προσαρμογή. Το φύλο του παιδιού δεν φάνηκε να διαφοροποιεί τα αποτελέσματα αυτά, τα οποία συμφωνούν με τις περιγραφές των δασκάλων, με τη διαφοροποίηση δηλαδή των επαρκών από τα μη επαρκή παιδιά ως προς τη σχολική και κοινωνική τους προσαρμογή

και επίδοση (Motti-Stefanidi, και συν. 1996).

Συμπερασματικά, οι γονείς και οι δάσκαλοι συμφωνούν ως προς ορισμένα χαρακτηριστικά της ψυχικής υγείας των επαρκών παιδιών. Σύμφωνα με τους γονείς και τους δασκάλους τα επαρκή παιδιά έχουν καλύτερη σχολική προσαρμογή και επίδοση, καλύτερη δυνατότητα να συγκεντρωθούν και λιγότερα κοινωνικά προβλήματα από τα μη επαρκή παιδιά. Τα επαρκή αγόρια ιδιαίτερα έχουν λιγότερα προβλήματα εξωτερίκευσης, επιθετικότητας και παραπτωματικότητας από τα μη επαρκή αγόρια. Ως προς τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τα επαρκή παιδιά θεωρούνται πως έχουν πολλά θετικά προσωπικά γνωρίσματα, έχουν καλές σχέσεις με παιδιά και ενήλικες και έχουν υψηλή αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους.

Τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να ερμηνευθούν αν λάβει κανείς υπόψη τη δομή και τις αξίες της ελληνικής οικογένειας. Η δομή της παραδοσιακής ελληνικής οικογένειας ήταν η δομή της εκτεταμένης οικογένειας. Παρόλες τις αλλαγές που υφίσταται τελευταία η ελληνική κοινωνία στον κοινωνικό, οικονομικό και τεχνολογικό τομέα, παρατηρούνται ακόμα υπολείμματα των οικογενειακών σχέσεων που χαρακτηρίζουν την εκτεταμένη οικογένεια (Georgas, 1988). Τα παιδιά συνεχίζουν να μεγαλώνουν ανάμεσα σε διαφόρων ηλικιών συγγενείς, σε φιλικά άτομα και ανάμεσα σε ανθρώπους που αποτελούν την ενδο-ομάδα. Η ικανότητα του παιδιού να τα πηγαίνει καλά και να συνεργάζεται με μικρούς και μεγάλους έχει λοιπόν λειτουργική, προσαρμοστική σημασία. Τα ευρήματα της μελέτης αυτής εκφράζουν ακριβώς αυτή την ανάγκη. Οι γονείς θεωρούν πως το επαρκές παιδί έχει λιγότερα κοινωνικά προβλήματα από το μη επαρκές παιδί, καθώς και την ικανότητα να έχει θετικές και ομαλές κοινωνικές σχέσεις.

Τέλος, σε παρόμοιους λόγους μπορεί να αποδοθεί η έμφαση των γονέων σε δεξιότητες σχετικές με το σχολείο και τη μόρφωση: Οι Έλληνες γονείς θεωρούσαν ανέκαθεν τη σχολική επίδοση ως μία βασική αξία, επειδή η επιτυχία ενός παιδιού επέτρεπε σε όλη την οικογένεια να ανέλθει κοινωνικά (Vassiliou & Vassiliou, 1970). Η αξία αυτή της ελληνικής οικογένειας εξηγεί το εύρημα ότι τα παιδιά που θεωρούνται ψυχολογικά υγιή και επαρκή έχουν καλύτερη σχολική επίδοση και καλύτερη δυνατότητα συγκέντρωσης από τα μη επαρκή παιδιά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Achenbach, T.M. (1991). *Manual for the teacher's Report Form and 1991 Profile*, University of Vermont, Department of Psychiatry, Burlington.
- Block, J. (1978). *The Q-sort method in personality assessment and psychiatric research*. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, CA.
- Block, J. & Block, J.H. (1980). The role of ego-control and ego-resiliency in the organization of behavior. In: W. Collins (Ed), *Minnesota Symposium on Child Psychology*. (Vol. 13), (pp. 39-101). Furham, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Cohen, N.J., Kershner, J. & Wehrspann, W. (1988). Correlates of competence in a child psychiatric population. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 56, 97-103.
- Georgas, J. (1988). An ecological and social cross-cultural model: the case of Greece. In: J.W. Berry (Ed), *Indigenous Cognition: Functioning in Cultural Context* (pp. 105-123). Dordrecht, The Netherlands: Martinus Nijhoff

- Publishers.
- Goodnow, J.J., & Collins, W.A. (1990). *Development according to Parents: The Nature, Sources and Consequences of Parents' Ideas*. London: Erlbaum.
- Harkness, S. & Super, C.M. (1990). Culture and Psychopathology. In: Lewis, M. and Miller, S.M. (Eds) *Handbook of Developmental Psychopathology*. (pp. 41-53), New York: Plenum Press.
- MacDonald, V.M., Tsiantis, J., Achenbach, T.M., Motti-Stefanidi, F. & Richardson, S.C. (1995). Competencies and problems reported by parents of Greek and American children, ages 6- 11. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 4, 1-13.
- Masten, A.S., Morison, P., Pellegrini, D. & Tellegen, A. (1990). Competence under stress: risk and protective factors. In: J. Rolf, A.S. Masten, D. Cicchetti, K.H. Nuechterlein, and S. Weintraub (Eds), *Risk and Protective Factors in the Development of Psychopathology*, (pp. 236-256). Cambridge: Cambridge University Press.
- Motti-Stefanidi, F., Tsiantis, J. & Richardson, S.C. (1993). Epidemiology of behavioral and emotional problems of primary schoolchildren in Greece, *European Child and Adolescent Psychiatry*, 2, 111-118.
- Μόττη-Στεφανίδη, Φ., Μπεζεβέγκης, Η., Γιαννίτσας, Ν. & Καββαδά, Α. (1996). Η προσωπικότητα του ψυχολογικά υγιούς και επαρκούς παιδιού σχολικής ηλικίας: Σύγκριση της άποψης δασκάλων και γονέων. Ανακοίνωση στο 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας, 23-26 Μαΐου, Πάτρα.
- Motti-Stefanidi, F., Besevegis, E., & Giannitsas, N. (1996). Teachers' perceptions of school-age children's competence and mental health. *European Journal of Personality*, 10, 263-282.
- Μπεζεβέγκης, Η., & Γιαννίτσας, Ν. (1991). Προβληματική συμπεριφορά των παιδιών όπως αξιολογείται από το δάσκαλο, τον πατέρα και τη μητέρα. Χάρης, Έκδοση Τομέα Παιδαγωγικής Φιλοσοφικής Σχολής Παν/μίου Αθηνών (προς τιμήν του καθηγητή Ν. Μελανίτη), Αθήνα.
- Ogbu, J.U. (1981). Origins of human competence: a cultural- ecological perspective. *Child Development*, 52, 413-429.
- Παπαθεοφίλου, Ρ. Σώκου-Μπάδα, Κ. Μιχαηλογιάννης & Ι. Παντελάκης, Σ. (1988). Σχολική επίδοση: κοινωνικοί, ψυχικοί και σωματικοί παράγοντες: ψυχική διαταραχή και σχολική επίδοση. *Ψυχολογικά Θέματα*, 1, 211-229.
- Sroufe, L.A. (1983). Infant-caregiver attachment and patterns of adaptation in preschool: The roots of maladaptation and competence. In M. Perlmutter (Ed.), *Minnesota symposia in child Psychology* (vol.16). (pp. 41-81). Hillsdale, N.J.: Erlbaum.
- Sroufe, L.A. & Rutter, M. (1984). The Domain of Developmental Psychopathology. *Child Development*, 55, 17-29.
- Sroufe, L.A., Schork, E., Motti, F., Lawroski, N., & LaFreniere, P. (1984). The role of affect in emerging social competence. In C. Izard, P.Kagan & R. Zajonc (Eds.), *Emotion, cognition and behavior*. (pp. 289-319). New York: Plenum Press.
- Sroufe, L.A., Carlson, E. and Shulman, S. (1993). Individuals in Relationships: Development from Infancy Through Adolescence. In: D.C. Funder, R.D. Parke, C. Tomlinson-Keasey, & K. Wideman (Eds), *Studying Lives through*

- Time: Personality and Development.* (pp.315-342). Washington, D.C.: American Psychological Association.
- Tsiantis, J., Mardikian-Gazerian, B., Sipitanou, A. & Tata-Stamouloupoulou, L. (1982). Child Mental Health and Psychosocial Development: National case Study. Unpublished Report to WHO.
- Tsiantis, J., Motti-Stefanidi, F., Richardson, C., Schmeck, K. & Poustka, F. (1994). Psychological problems of school-age German and Greek children: a cross-cultural study. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 3, 209-219.
- Vassiliou G. & Vassiliou, V. (1970). On aspects of child rearing in Greece. In: E.J. Anthony and C. Koupernik (Eds). *The child in his family.* (Vol. 1). New York: Wiley.
- Whiting, B.B. & Whiting, J.W.M. (1975). *Children of six cultures: A psycho-cultural analysis.* Cambridge: Harvard University Press.

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the parents' view of the personality characteristics and mental health of teacher-nominated competent school-age children. The sample consisted of 77 children, 8-11 years old. Fifty six children had been nominated as psychologically healthy and competent by their teachers and 21 as not competent. Parents were interviewed by means of the California Child Q-sort (CCQ) and Achenbach's Child Behaviour Checklist (CBCL). The analyses of the CBCL data showed that competent children had a better school achievement and adaptation, were better able to concentrate and had fewer social problems than the non-competent children. Children's gender by group participation interactions showed that there were substantial gender differences. The analyses of the CCQ data showed that competent children had more personal assets, better social relationships with adults and children, and higher self esteem than non-competent children.

Key words: Mental health, competence, adaptation, school-age children, school teachers, parents